

Miczán Péter
Polgári Jogi Tanszék
Témavezető: Menyhárd Attila egyetemi tanár

A bizalmi vagyonkezelési jogállás és a bizalmi vagyonkezelés megszűnési okairól¹

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) és a bizalmi vagyonkezelőkről és tevékenységük szabályairól szóló 2014. évi XV. törvény (a továbbiakban: Bvktv.) 2014. március 15-i hatállyal vezette be a bizalmi vagyonkezelés jogintézményét a magyar jogba.

Meglátásom szerint a bizalmi vagyonkezelési jogviszony megszűnésével kapcsolatban kérdésként azonosítható elsődlegesen, hogy a konkrét megszűnést kiváltó jogi tények körét miként vonták meg, másodlagosan, pedig, hogy melyek a kötelelem megszűnésének joghatásai.

A jelen dolgozat a bizalmi vagyonkezelési jogállásnak és magának a bizalmi vagyonkezelési jogviszonynak a megszűnési okait kívánja röviden bemutatni a bizalmi vagyonkezelés testvér-jogintézményének tekinthető trustra vonatkozó, egyes modell szabályok – így az európai Közös Hivatkozási Kerettervezet trustokra vonatkozó X. Könyvének (a továbbiakban: DCFR),² és az amerikai Egységes Trust Kódex (a továbbiakban: UTC)³ – rendelkezéseire is figyelemmel.

¹ A jelen dolgozat lezárásának napja 2014. július 14. Külön köszönettel tartozom konzulensemnek, MENYHÁRD Attilának, továbbá CSAJÁGI Tímeának, JÓJÁRT Eszternek, NEMES Andrásnak, SELYEM Melindának a dolgozatban megfogalmazottak vonatkozásában segítő szándékú ötleteikért, különösen a kritikáikért, azzal, hogy a dolgozat valamennyi hibájáért természetesen engem terhel a felelősség.

² Christian VON BAR – Eric CLIVE – Hans SCHULTE-NÖLKE et al. (szerk.): *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law Draft Common Frame of Reference* Full Edition Sellier 2009. 5669-5743. (a továbbiakban: DCFR Indokolás). Tekintettel arra, hogy ezen írás egy rövid bevezetőtől eltekintve nem tartalmaz részletes indokolást, annak oldalaira való (a szövegben: DCFR) utalás az „outline” kiadás oldalaira vonatkozik.

³ National Conference of Commissioners on Uniform State Laws: *Uniform Trust Code* St. Augustin, Florida 2000. (utolsó módosítás 2010.) 103. cikk (12) bekezdése. A UTC tekintélyét jól mutatja, hogy – a Nemzeti Konferencia honlapjának tanulsága szerint – azt 26 állam alkalmazza. Ld.: <http://www.uniformlaws.org/Legislative> Fact Sheet.aspx?title=Trust Code.

1. A bizalmi vagyonkezelési szerződés lényeges létszakaszai

A bizalmi vagyonkezelési szerződésnek a következő létszakaszai lehetnek:

- (i) a szerződéskötést megelőző tárgyalás, (melynek jelentőségét különösen a Bvktv. 37. §-a által bevezetett előzetes tájékoztatási kötelezettségek adják);
- (ii) a szerződéskötést követő, de a kezelt vagyon létrehozását megelőző időszak (időben elváló teljesítés esetén);
- (iii) a szerződés megkötését és a kezelt vagyon létrehozását követő, a szerződés esetleges módosításait is magában foglaló, tartós teljesítés időszaka.
- (iv) ha a jogviszonyt a vagyonkezelő szünteti meg, felmondási időszak nyílik meg;
- (v) más, pl. a vagyonrendelő, hitelezője vagy a felszámolója felmondása esetén nincs felmondási idő, hanem a bizalmi vagyonkezelési jogviszony azonnali hatállyal szűnik meg, de csak részlegesen (illetve névlegesen), hiszen megszűnése mellett abból fakadóan akár továbbkezelési, de legalább elszámolási, tájékoztatási, ellenőrzésnek alávetési, elkülönítési, kiadási, és ennek teljesítéséig őrzési kötelezettségek fennmaradnak;
- (vi) kizárólag a titoktartási kötelezettség fennmaradásának időszaka.

A jelen tanulmányban a megszűnési okokat, eseteket fogom tárgyalni. Azok sajátosságainak jobb megvilágítása érdekében szükséges a bizalmi vagyonkezelési jogviszony és e jogviszonyhoz kapcsolódó bizalmi vagyonkezelési jogállási (vagyonrendelői, vagyonkezelői, kedvezményezetti, kezelt vagyon hitelezői) jogviszonyok megkülönböztetéséről szót ejteni.

2. A bizalmi vagyonkezelési jogviszony és a bizalmi vagyonkezelésbeli jogállási jogviszony megkülönböztetése

A bizalmi vagyonkezelési szerződés alanyaitól részlegesen függetlenedő sajátossága – a bizalmi vagyonkezelési jogviszony és a bizalmi vagyonkezelésbeli jogállási jogviszony megkülönböztetése. Érdeemes elkülöníteni a kötelelem teljes megszűnésének esetét a kötelelem három pólusában lévő vagyonrendelői, vagyonkezelői, kedvezményezetti jogállások – kötelelem fennmaradása melletti – megszűnésétől.

Főszabály szerint (Ptk. 6:326 (5) bek.) a bizalmi vagyonkezelés nem szűnik meg a vagyonrendelő, a vagyonkezelő vagy a kedvezményezett halálával vagy megszűnésével. Ez alól kivétel a Ptk. 6:326. § (1) bekezdés d) pontja szerint, ha a vagyonrendelő volt az egyetlen kedvezményezett, az ő halálának időpontjában szűnik meg a bizalmi vagyonkezelési szerződés.

E § (4) bekezdése szerint, a bizalmi vagyonkezelés nem szűnik meg azzal, hogy a vagyonrendelő a vagyonkezelő jogutódjává válik.

A Ptk. 6:325. § (1) bekezdése szerint a vagyonrendelő a vagyonkezelőt a megbízatásból másik vagyonkezelő egyidejű kijelölése mellett bármikor visszahívhatja. E § (2) bekezdése szerint, ha a vagyonrendelő meghal vagy jogutód nélkül megszűnik, és a kezelt vagyonnak nincs másik vagyonrendelője, a vagyonkezelőt a megbízatásból a kedvezményezett jogalakító kereseti *kérelmére* a bíróság másik vagyonkezelő egyidejű kijelölése mellett visszahívhatja, ha a vagyonkezelő súlyosan megszegte a szerződést.

A UTC, DCFR és az angol jogbeli *trust* hasonlóan független – főszabály szerint – az alapító, vagyonkezelő és kedvezményezett jogállásoktól, ezek részletesebb ismertetésére az 5-6. pontokban térek ki.

3. A bizalmi vagyonkezelésbeli jogállás megszűnési okai

A bizalmi vagyonkezelésbeli vagyonrendelői, vagyonkezelői, kedvezményezetti jogállás megszűnési okai között szerepelnek magának a bizalmi vagyonkezelésnek a megszűnési okai is. Ezeket azonban alább külön tárgyalom, és itt csak azon esetekre térek ki, amelyek a bizalmi vagyonkezelési jogviszonyt nem szüntetik meg, pusztán az adott jogállást.

3.1. A felek megállapodása

Különösebb magyarázatot nem igényel, hogy a felek szerződésmódosítása és a felek személyében való változás körében lesz értékelhető, ha a jogviszony fenntartása mellett, valamelyik fél jogállásának megszűnésében állapodnak meg a szerződésátruházás jogintézményének (Ptk. 6:208-211. §§) alkalmazásával. Tekintettel arra, hogy a kedvezményezett joga a vagyoni juttatáshoz való jognál szélesebb, pusztán utóbbinak átruházása – ahogy azt a DCFR (X. – 9:301: *Transfer*

by juridical act of right to benefit, 539.) külön is nevesíti – egyéb feltételek teljesülésének hiányában nem eredményezi a jogállás megszűnését is.

3.2. A jogállás alanyának jogállás megszüntetésére irányuló egyoldalú jognyilatkozata

Mivel a vagyonrendelő, az ő hitelezőjének vagy felszámolójának (esetleg a vagyonkezelő felszámolójának) felmondása alapján főszabály szerint a bizalmi vagyonkezelési jogviszony is megszűnik ezeket az eseteket a 6. pontban tárgyalom.

3.2.1. A vagyonkezelő esetén (felmondás)

A vagyonkezelő felmondási jogával élhet, amely alapján a fentiek szerinti felmondási időszak nyílik meg. Dogmatikailag nem sorolható e körbe a végrendeletbeli vagyonkezelői kijelölést visszautasító jognyilatkozat (Ptk. 6:329. § (2) bek.), hiszen az előtt még sem a bizalmi vagyonkezelési jogviszony, sem a jogállás nem állt fenn.

Érdekesség, hogy a UTC – vagyonkezelő illetve a bíróság számára – megszüntetési alapnak, oknak minősítette az 50.000,- USD értéknél csekélyebb vagyonnal rendelkező *trustok* esetén, az ehhez viszonyítottan aránytalanul nagy kezelési költséget generáló, ezért gazdaságtalan működést (*uneconomic trusts*).

3.2.2. A kedvezményezett esetén (jogállásról való lemondás)

A bizalmi vagyonkezelési szerződés a harmadik személy javára szóló szerződések (Ptk. 6:136. §) sajátos alakzata, olyannyira, hogy ez alapján a kedvezményezettet a teljesítés követelésénél jóval több jogosultság illeti meg, továbbá egyes jogok gyakorlásával összefüggésben – pl. okozott költség megtérítésének kötelezettsége is keletkezik. Így inkább a kedvezményezetti jogállásról való lemondás tűnik helyénvalónak, nem pusztán a bizalmi vagyonkezelési jogviszony fennállása alatt a kezelt vagyon, illetve annak hasznai kiadása, mint szolgáltatás teljesítésének a követeléséről való lemondás. A lemondás joghatása pedig az, hogy a szolgáltatás követelésének joga a javára szerződő vagyonrendelőre száll

(Ptk. 6:136. § (2) bek. második mondata), egyéb jogai ugyanis egyező tartalommal, párhuzamosan illetik meg a vagyonrendelőt is.

3.3. Nem a jogállás alanyának, hanem másnak a jogállás megszüntetésére irányuló jognyilatkozata/döntése (visszahívás)

A fentiekben szó esett mind a vagyonkezelő vagyonrendelő általi visszahívásáról és új vagyonkezelő egyidejű kijelöléséről, mind a kedvezményezett jogalakító kereseti kérelméről, amely alapján a bíróság visszahívhatja a vagyonkezelőt új vagyonkezelő kijelölése mellett (Ptk. 6:325. §).

3.4. A jogállás megszerzésének jogellenességéből fakadó (részleges) érvénytelenség miatti jogállás megszűnés

Elméletileg elképzelhetőnek tűnik, hogy kizárólag a jogállás megszerzésére irányuló jognyilatkozat (pl. szerződésátruházás) legyen érvénytelen pl. kógens szabályba ütközés miatt (Ptk. 6:95. §).⁴ Mindez tehát akkor volna alkalmazható, ha a jogviszony és a jogállás függetlenedéséből kiindulva feltételeznénk, hogy a jogállás megszerzés orvosolhatatlan érvénytelensége miatti megszűnése esetén is fennmaradhat a jogviszony.

3.5. Megszűnés a jogállást betöltő (jogosult) halálával vagy megszűnésével

A fent említettek szerint bár a bizalmi vagyonkezelést magát nem szünteti meg a vagyonrendelő, a vagyonkezelő vagy a kedvezményezett halála vagy megszűnése (Ptk. 6:326. § (5) bek.), jogállásukat azonban nyilván igen.

⁴ Megjegyzendő, hogy jelenleg nincs olyan polgári jogi szabály, amely bárkit *eltiltana* a bizalmi vagyonkezelési jogviszonyban való részvételtől, a 2009-es Ptk. a vagyonkezelők körét kizárólag kvalifikált professzionális jogalanyokra bízta volna kormányrendeletben (5:488. § (1) bek.) és számos külföldi, bizalmi vagyonkezelést jogrendszerébe bevezető állam e logika szerint korlátozta a bizalmi vagyonkezelők személyi körét. Bár a Bvktv. *nem tiltja meg* a bizalmi vagyonkezelő vállalkozásnak nem minősülő jogalannyal való bizalmi vagyonkezelési szerződés megkötését, mégis annak *joghatásait* kapcsolódó, főleg vagyontárgy nyilvántartási szabályok *korlátozzák* (Bvktv. 23. §). Továbbá a Bvktv. széleskörű *kizáró és összeférhetlenségi okokat* állapít meg a bizalmi vagyonkezelő *vállalkozás vezető állású személyére és tagjaira* (Bvktv. 4. §) hatósági engedélyezési feltételként.

3.6. Nem megszűnési okok

3.6.1. A tulajdonközösség sajátos megszűnési okainak alkalmazhatatlansága a vagyonrendelő esetén

Felvethető volna, hogy a tulajdonközösség szabályainak analóg alkalmazásával pl. megszűnhessen a vagyonrendelői jogállás alanytöbbség esetén a nagyobb részesedéssel bíró vagyonrendelő kisebb részesedéssel bíró társa részesedésének magához váltásával (kényszer adásvétellel). Ez azonban – a Ptk. kifejezett megengedő rendelkezésének hiányában, és mivel a vagyonrendelői jogállás nem minősül dolognak – nem alkalmazható.

3.6.2. Szerződésszegés miatti jogállás megszűnés szabályozásának elmaradása

A teljesítés megtagadásának esetétől eltekintve – ahol a jogosult választhatja akár a szerződés lehetetlenné válásának, ezért ipso iure megszűnésének a jogkövetkezményét is –, a bizalmi vagyonkezelés esetében a súlyos szerződésszegés egyes – pl. a gazdasági társaság tagjának a vagyoni hozzájárulás teljesítése elmulasztásának következtében, a tagsági jogviszony eredménytelen felszólítást követő harminc napos ipso iure megszűnési esetéhez (Ptk. 3:98. §) hasonlóan – nevesített eseteit nem szabályozták megszűnési okként.

4. A bizalmi vagyonkezelés megszűnési okai

A fentiek előrebocsátását követően merülhet fel a bizalmi vagyonkezelési jogviszony megszűnési okainak a vizsgálata.

A Ptk. szándéka a bizalmi vagyonkezelési kötelelem megszűnését eredményező okok meghatározását illetően hat szinten lokalizálható. Így – az általánostól a különös felé haladva – (i) a kötelelem megszűnésének általános esetei (6:3. §), (ii) a szerződésszegés általános szabályai (Ptk. 6:140. §) között elhelyezett felmondási és elállási jog gyakorlásának jogkövetkezménye, (iii) a teljesítés lehetetlenülésének jogkövetkezménye

(6:179. §), (iv) a szerződés megállapodással, egyoldalú jognyilatkozattal, a bíróság (6:212-214. §§) vagy a jogalkotó általi (6:60. §) megszüntetésének esetei, továbbá (v) a bizalmi vagyonkezelés utaló szabálya (Ptk. 6:330. §) alapján a megbízási szerződés rendes felmondással való megszüntetési esetei (6:278. § bek.), (vi) és magának a bizalmi vagyonkezelési szerződés különleges megszüntetési esetei szintjén. A fentieket – részleges átfedéseikre is tekintettel – egységesen mutatom be az alábbiakban.

4.1. A teljesítéssel való megszüntetés

A kötelelem általános megszüntetési okai között szerepel a teljesítés (Ptk. 6:3. § a) pont). Erre jó példának tűnik az angol nyelvű *trust* típusú *quistclose trust*, amelyet kifejezetten meghatározott szolgáltatás teljesítésére hoznak létre.⁵ E megszüntetési ok azért nem egyezik meg a kezelt vagyon elfogyásával teljesen, mert egy szolgáltatás teljesítése nem feltétlenül vezet erre az eredményre.

4.2. A kezelt vagyon elfogy

A Ptk. 6:326. § (1) bekezdés a) pontja szerint a bizalmi vagyonkezelés akkor is megszűnik, ha a kezelt vagyon elfogy. E körben annyit érdemes megjegyezni, hogy a kezelt vagyon elfogyása vélhetően akkor állapítható meg, ha a vagyonkezelőnél a kezelt vagyonba tartozó dolgok, jogok és követelések végleg kikerülnek a kezelt vagyonból, tekintet nélkül arra, hogy abban maradtak-e a kezelt vagyon hitelezői felé fennálló tartozások. Mindez azért kiemelendő, mert a vagyon fogalmába általában a tartozások, passzívák is beleértendőek, de a Ptk. (6:310. § (1) bek.) leszűkítően kizárólag az aktívákra korlátozza annak fogalmát, így a törvény erejénél való megszüntetési ok is a kezelt vagyon aktíváktól való kiürülésével következik be. Mindez a kezelt vagyon hitelezőinek érdekeit azonban arra tekintettel nem sérti, hogy a Ptk. 6:328. § (3) bekezdése szerint a kezelt vagyon terhére vállalt kötelezettségek a kezelt vagyon részeként háramlanak a további vagy új vagyonkezelőre, ilyen hiányában a vagyonrendelőre.

⁵ Erről részletesebben ld. pl.: SÁNDOR István: *A vagyonkezelés és a trust – Jegtörténeti és összehasonlító jogi elemzés* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Budapest, 2014.116.

4.3. A bizalmi vagyonkezelés lehetetlenülése

Ha a teljesítés lehetetlenné vált, a szerződés megszűnik (Ptk. 6:179. § (1) bek.). Kérdés, hogy a teljesítés lehetetlenné válásába beleértendő-e a vagyonrendelő ügyleti céljának a lehetetlenülése is. A UTC *trust* (410. cikk) megszűnési esetei között kifejezetten szerepel ugyanis, hogy a *trust* megszűnik a visszavonás, időbeli lejárat, céljainak elérését, jogellenessé, közérdekbe ütközővé, vagy egyébként lehetetlenné válását követően. A magyar bizalmi vagyonkezelés lehetetlenülése céljának lehetetlenülése miatt azért tűnik nyelvtani értelmezés alapján problematikusán megállapíthatónak, mert az nem lényeges eleme a jogügyletnek a Ptk. (6:310. § (1) bek.) szerint. A bizalmi vagyonkezelés megszűnési okai között – az alapítvánnyal (Ptk. 3:403. § (1) bek.) ellentétben – nem szerepel a bizalmi vagyonkezelés céljának – új meghatározása nélküli – megvalósítása vagy lehetetlenné válása, vélhetően a bizalmi vagyonkezelés mögötti, a vagyonrendelő és a kedvezményezett közötti jogviszony elválasztása érdekében. Meglátásom szerint a bizalmi vagyonkezelés teljesítése a vagyonkezelési szolgáltatás teljesítését jelenti, az azonban eszközcselekmény, és a vagyonkezelő alapvetően tisztában van a vagyonrendelőnek a vele közölt ügyleti céljával, amelynek feltárása egyébként érdekszolgálati (azon belül előzetes tájékoztató) kötelezettségéből is következik.

4.4. A kötelezett halála vagy jogutód nélküli megszűnése miatti megszűnés helyett a vagyonkezelői jogállás határozott ideig való megüresedése miatti megszűnés

A Ptk. 6:3. § c) pontja szerint a kötelelem megszűnik a kötelezett halálával vagy jogutód nélküli megszűnésével, ha kötelezettsége személyesen teljesíthető szolgáltatás nyújtására irányult. Bár a bizalmi vagyonkezelő szolgáltatása személyes szolgáltatásnak tekinthető, e megszűnési okot azonban felülírja a Ptk. 6:326. § (1) bekezdés c) pontja. E szerint ugyanis a bizalmi vagyonkezelés csak akkor szűnik meg a vagyonkezelői jogállás megüresedése – pl. a vagyonkezelő halála vagy jogutód nélküli megszűnése – esetén, ha a kezelt vagyonnak három hónapot meghaladó ideig nincs vagyonkezelője, a vagyonkezelői megbízás megszűnésének időpontjában. A megbízás megszűnésére visszaható hatály sajátos joghatásnak tekinthető.

4.5. A jogosult halála vagy jogutód nélküli megszűnése miatti megszűnési ok – az egyetlen kedvezményezettnek nevezett vagyonrendelő halála esetére való – korlátozása

A Ptk. 6:3. § d) pontja szerint a kötelem megszűnik a jogosult halálával vagy jogutód nélküli megszűnésével, ha a szolgáltatást – annak jellegénél fogva – kifejezetten részére kellett nyújtani. A bizalmi vagyonkezelésnek, mint szolgáltatásnak a vagyonrendelő az érdekhordozója, az ő üzleti céljait szolgálja a jogviszony fennállása, így annak a vagyonrendelő halálával vagy jogutód nélküli megszűnésével meg kellene szünnie. A Ptk. 6:326. § (5) bekezdése azonban kifejezetten ettől eltérő rendelkezést tartalmaz, és ez utóbbi alól csak akkor tesz kivételt (Ptk. 6:326. § (1) bek. d) pont), ha a vagyonrendelő természetes személy volt, meghalt és ő volt az egyetlen kedvezményezett.

4.6. Időmúlás

A Ptk. 6:116. § (2) és (3) bekezdései szerint, ha a felek a szerződés hatályának megszűntét időponthoz kötötték, annak beálltával a szerződés hatályát veszti. A Ptk. 6:326. § (3) bekezdése a felek jogviszony időtartamának meghatározására vonatkozó szabadságát annyiban csökkentette, hogy a határozatlan időtartamra vagy az ötven évnél hosszabb határozott időtartamra létesített bizalmi vagyonkezelési jogviszonyt ötven év elteltével a törvény erejénél fogva meg is szünteti. A rendelkezés emlékeztet a jogi személy javára alapított haszonélvezeti jog fennállásának jogalkotói időbeli korlátozására (Ptk. 5:147. § (5) bek.). Ugyanaz a jogalkotói cél azonosítható mindkét korlátozás esetében: az absztrakt tulajdonból jelentős jogosultságok kiválási idejének korlátozásával – a feudális osztott tulajdon kötöttségéből, ezért piacképtelenségéből fakadóhoz hasonló – társadalmi károk megelőzése.⁶

⁶ Erről bővebben különösen ld.: MENYHÁRD Attila: Ötödik Rész in: Vékás Lajos (szerk.): Az új Ptk. magyarázata Complex Kiadó Budapest, 2013. 484-485.

4.7. A felek megállapodása, mint megszűnési ok

A Ptk. 6:3. § e) pontja szerint a kötelelem megszűnik a feleknek a kötelelem megszüntetésére irányuló megállapodásával. Ezt kiegészíti a szerződésekre vonatkozóan a Ptk. 6:212. §-a, amely elválasztja a szerződés felek közös megegyezésével (i) jövőre nézve történő megszüntetését, vagy (ii) megkötés időpontjára visszamenő hatállyal való felbontását. Azzal, hogy a szerződés felbontásának nincs helye, ha az eredeti állapot természetben nem állítható helyre.

A UTC (411. cikk, 71-74.) külön szabályozza a visszavonhatatlan nem jótékony trust közös megegyezéssel (*consent*) való megszüntetését. Ennek a) pontja megengedi az ilyen *trustok* közös megegyezéssel való megszüntetését, még akkor is, ha az nem is összeegyeztethető a *trust* lényeges céljával. A megegyezésben a UTC nem a vagyongekezelő és a vagyonrendelő megegyezését várja el, hanem a vagyonrendelő és valamennyi kedvezményezett egyetértését, a bíróság ezen feltétel teljesülése esetén hagyja jóvá a fenti megszüntetést. Érdekesség, hogy a kedvezményezettek megállapodása határozza meg a megszüntetett *trust* vagyon sorsát is. Ha az összes kedvezményezett nem ért egyet a módosítással vagy megszüntetéssel a bíróság a megszüntetést csak akkor hagyja jóvá, ha a megszüntetés egyéb feltételei fennállnak és a hozzá nem járuló kedvezményezett érdekei megfelelő védelmet élveznek.

4.8. Elállás

A Ptk. 6:213. §-a szerint, aki jogszabálynál vagy a szerződésnél fogva felmondásra vagy elállásra jogosult, a másik félhez intézett jognyilatkozattal szüntetheti meg a szerződést. A szerződés felmondása esetén a szerződés megszüntetésének, elállás esetén a szerződés felbontásának a szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy elállásra a fél akkor jogosult, ha az általa kapott szolgáltatás egyidejű visszaadását felajánlja.

Jóllehet az elállási jog vonatkozásában is fennállt a szerződésszegés vagy egyéb jogi tény mint megnyílást eredményező körülmény szerinti megkülönböztetés lehetősége, terjedelmi korlátoknál fogva ehelyütt mégis kizárólag a felmondást tárgyalom eszerinti bontásban.

Különösen akkor merülhet fel az elállás lehetősége a már létrejött szerződés megszegése miatt, ha a szerződés megkötésére sor került,

azonban a vagyonkezelő kezelési vagy bármilyen díjazandó tevékenységet még nem végzett, különösen mert a kezelt vagyon még nem jött létre.

4.9. Felmondás

4.9.1. A szerződésszegés miatti (rendkívüli) felmondás

A Ptk. 6:140. §-a alapján, ha a szerződésszegés következtében a jogosultnak a szerződés teljesítéséhez fűződő érdeke megszűnt, elállhat a szerződéstől, vagy ha a szerződéskötés előtt fennállt helyzetet természetben nem lehet visszaállítani, felmondhatja azt, ha e törvény eltérően nem rendelkezik. A bevezetőben említettek ellenére annyit még érdemes megjegyezni, hogy a tartós jogviszonyoknál fennálló rendes felmondási jog esetén alkalmazandó megfelelő felmondási időre a szerződésszegéssel összefüggésben megnyíló felmondási jog körében nincs utalás, az a tartós bizalmi vagyonkezelési jogviszonyt is azonnali hatállyal szünteti meg, tekintet nélkül arra, hogy a vagyonrendelő vagy a vagyonkezelő él e jogával.

4.9.2. Rendes felmondási jog (előkérdés a megbízási szerződés felmondási szabályainak alkalmazhatósága)

E körben előkérdésnek nevezhető, hogy a megbízási felmondására vonatkozó szabályok alkalmazhatóak-e a bizalmi vagyonkezelési szerződés megszűnési okai körében vagy utóbbiakat a Ptk. kizárólagosan rendezi. A kérdésre adott válasz jelentősen, de nem kizárólagosan határozza meg a kezelt vagyon vagyonrendelő vagyonától való elkülönülésének, vagy általánosabban a vagyonrendelő érdekköréből való kikerülésének a kérdését.

A kérdés vizsgálata során abból lehet kiindulni, hogy a Ptk. kódexszerű szabályozása többszörösen egymásra épülő, mögöttes – az e pont bevezetőjében bemutatott – szabályozási rétegekből épül fel. A bizalmi vagyonkezelés megszűnési okainak nyelvtani, logikai, rendszertani és teleológiai értelmezése alapján a következők tűnnek megállapíthatónak: (i) a bizalmi vagyonkezelési szerződésre vonatkozó eltérő rendelkezések hiányában a bizalmi vagyonkezelésre a megbízási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni (Ptk. 6:330. §), (ii) a jogalkotó, ahol a bizalmi

vagyonkezelési szerződés vonatkozásában nem kívánta, hogy a megbízás szabályai alkalmazandóak legyenek, kifejezetten kizárta azokat (pl. utasítási jog hiánya Ptk. 6:316. §), (iii) azonban a bizalmi vagyonkezelés körében a vagyonrendelő felmondását a Ptk. annak ellenére nem zárta ki, hogy más szerződések esetén megszűnést kiváltó okokat e joghatásuktól kifejezetten megfosztott, (iv) a bizalmi vagyonkezelés megszűnési okai tehát nem értelmezhetőek akként, mint amelyek a mögöttes szabályok által meghatározott megszűnési okokat azért annihilálnák, mert taxatívan határozzák meg azokat. Nyilván (v) az eltérés nemcsak kifejezett kizárással valósulhat meg, hanem akkor is, ha a jogintézmény lényegével volna ellentétes valamely mögöttes szabály alkalmazhatósága. Itt azonban vitathatónak tűnik, hogy a vagyonrendelő felmondási joga valóban ellentétes volna-e a bizalmi vagyonkezelés lényegével, különösen arra tekintettel, hogy a jogintézmény ugyan igen közel áll az angolszász *trust*hoz – amelynek egyébként létezik a vagyonrendelő által felmondható és fel nem mondható változata is,⁷ azonban a bizalmi vagyonkezelés mégis sajátosan magyarnak tekinthető, különösen az osztott tulajdon jog megteremtésének elmaradása miatt. Álláspontom szerint a bizalmi vagyonkezelés jelenlegi egyéb építőkövei alapján is arra lehet következtetni, hogy a jogalkotó nem kívánta megvonni a vagyonrendelőtől a felmondási jogot, hiszen a jogviszony tartalmi elemei tekintetében jelentős szabadságot hagyott utóbbinak, így különösen – a fentiek szerint – a kezelt vagyonhoz való hozzáférésben is.

Mindezért úgy vélem a Ptk. akként értelmezendő, hogy a vagyonrendelőt megilleti a rendes felmondás joga a felek eltérő rendelkezésének hiányában. Itt érdemes azonban megjegyezni, hogy a Ptk. 6:278. § (4) bekezdése szerint, míg a felmondás jogának korlátozása vagy kizárása semmis, tartós megbízási jogviszony esetén a felek megállapodhatnak a felmondás jogának korlátozásában, és kiköthetik azt is, hogy meghatározott idő előtt a rendes felmondás joga nem gyakorolható.

Meglátásom szerint a vagyonrendelő rendes felmondási jogának kifejezett szabályozása mellett, felvethető – a vagyonkezelő rendes felmondásához fűzött három hónapos felmondási idő, mint sajátos joghatáshoz hasonlóan (Ptk. 6:326. § (1) bek. b) pont) –, hogy annak is legyenek sajátos joghatásai. Így a felmondási idő mellett, pl. vagyonrendelői alanytöbbség esetén, a felmondás joghatása a jogviszony fennmaradása érdekében – amely tehát a felektől részlegesen önállósodik

⁷ Ld. pl. LUPOI, Maurizio (ford.: Simon DIX): *Trusts: A comparative study* Cambridge University Press 2000.103. skk.

– korlátozódhatott volna kizárólag a vagyonrendelő jogállására. A jelen szabályok szerint az egyik vagyonrendelő felmondása esetén a jogviszony megszűnését a többi vagyonrendelő társ nem tudja „orvosolni” a jogviszony fennmaradása érdekében külön Ptk-beli vagy szerződéses rendelkezés hiányában, legfeljebb újra megkötik a bizalmi vagyonkezelési szerződést. Számviteli és főleg adójogi szabályok a kezelt vagyont részleges jogalanyisággal ruházták fel; a bizalmi vagyonkezelési jogviszony megszűnésének elháríthatósága e szempontból lehet különösen jelentős.

Érthető, hogy a bizalmi vagyonkezelés függetlenedése a jogviszony feleitől, különösen a vagyonrendelő központi helyzete miatt képzelhető el pusztán részlegesen. Ugyanakkor a vagyonrendelői alanytöbbség esetén a függetlenedés további erősítése ezzel összeegyeztethető volna.

E vagyonrendelői felmondás esetén a jogviszony és a jogállás függetlenségének hiánya adhatott okot kritikákra a vagyonrendelő hitelezőjének a felmondási joga tekintetében is.

Megjegyzendő, hogy a DCFR (X. – 9:103. 535.) főszabály szerint nem jogosítja fel a vagyonrendelőt a *trust* vagy egyes *trust* feltételek felmondására, kivéve azon esetekben, ha a *trustot* ingyenesen hozták létre, és a kedvezményezett még nem létezik, vagy amennyiben az ajándék visszakövetelésének feltételei fennállnak.

4.9.3. A vagyonrendelő hitelezőjének felmondási joga

A felmondási jog ezen fajtáját részletesebben egy külön tanulmányban⁸ fejtettem ki.

4.9.4. A vagyonrendelő, vagyonkezelő felszámolójának felmondási joga

A bizalmi vagyonkezelési jogviszony két alanyát – ha tehát a jogviszony nem egyoldalú jognyilatkozat alapján jött létre – a vagyonrendelőt és a vagyonkezelőt a fentiek szerint – pl. annak megszűnés kiváltásának ideje alapján is – eltérő joghatású felmondási jog illeti meg. Bármelyikük felszámolása esetén azonban a felszámolójuk nem e jogot, hanem őt saját – csődtörvényen alapuló – jogon megillető (47. § (1) bek.) felmondási

⁸ Ld.: MICZÁN Péter: *A bizalmi vagyonkezelés vagyonrendelő hitelezője általi felmondásáról* In: Jogi tanulmányok. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskoláinak IV. Konferenciája – megjelenés alatt

jogot fog gyakorolni. E felszámolási eset pedig gyakorlatilag kivételt fog képezni – kifejezett eltérő rendelkezés hiányában – a Ptk. azon rendelkezése alól, hogy a bizalmi vagyonkezelés nem szűnik meg a vagyonrendelő, a vagyonkezelő vagy a kedvezményezett halálával vagy megszűnésével (Ptk. 6:326. § (5) bek.). Hiszen a felszámolás, mint bármelyikük jogutód nélküli megszűnését eredményező polgári nemperes eljárás önmagában valóban nem szünteti meg a bizalmi vagyonkezelést, azonban annak során a felszámoló jogosult lesz az ilyen jogviszonyt felmondással, azonnali hatállyal megszüntetni. Ezen eset továbbá kivételt fog képezni a vagyonkezelő jogutód nélküli megszűnési esetei között a kezelt vagyon továbbhármlási esetei alól is (Ptk. 6:328. § (2) bek.), amely azért problematikus, mert a továbbhármlás *ipso iure* kimondásának nyilvánvaló célja a bizalmi vagyonkezelési jogviszony fenntartása.

Mindezért e cél érdekében megfontolandó volna a továbbhármlási joghatást fizetéképtelenség miatt induló, jogutód nélküli megszűnést eredményező eljárások esetén az eljárás megindulásához (jogerős elrendeléséhez) kötni. Ennek bekövetkeztéig pedig az óvatos szerződő felek kiköthetik e körülményt továbbhármlást kiváltó jogi tényként.

4.9.5. A kedvezményezett felmondási jogának hiánya

A magyar jog a kedvezményezettnek főszabály szerint nem biztosít jogot a bizalmi vagyonkezelés felmondására, ami nem zárja el a vagyonrendelőt attól, hogy ilyen jogot a kedvezményezett javára is kikössön.

Megjegyzendő, hogy pl. a DCFR (X. – 9:104. cikk 535.) a teljes cselekvőképesség bíró kedvezményezett(ek)et feljogosítja a kizárólagosan a javára (javukra) rendelt *trust* vagyon vagy vagyonrész felmondására. E jog azonban nem illeti meg őket, ha a más kedvezményezettek javára rendelt, fennmaradó *trust* vagyon részt ez hátrányosan érintené.

4.10. Jogszabályban, bírósági vagy hatósági határozatban, meghatározott megszűnési ok

A Ptk. 6:3. § f) pontja szerint a kötelelem megszűnik a jogszabályban, bírósági vagy hatósági határozatban meghatározott egyéb okból. Kisfaludi⁹

⁹ KISFALUDI András: *A kötelek közös szabályai, általános rendelkezésekin*: Wellmann György (szerk.):

utal rá, hogy a magánjogi viszonyokba ilyen mértékű beavatkozás kivételes lehetőség, az egyensúly fenntartása alapvető fontosságú, illetve, hogy a bíróságok nem kaptak a jogalkotótól általában (Ptk. 6:214. §), hanem kizárólag egyes esetekben (pl. tartás) kötelemszüntető jogot. A Ptk. a bizalmi vagyonkezelésre vonatkozó ilyen különleges felhatalmazást nem adott. Bírósági szerződésmódosításra volna ugyan lehetőség (Ptk. 6:192. § (1) bek.), azon körülmények azonban nem szolgálhatnak alapul a szerződés bírósági megszüntetéséhez.

Érdekesség, hogy a UTC (412. cikk a) pont, 76. skk.) a *clausula rebus sic stantibus* esetekben a módosítással azonos feltételekkel engedi meg a *trust* bíróság általi megszüntetést is.

4.11. Nem megszűnési okok

4.11.1. A bizalmi vagyonkezelést létesítő egyoldalú jognyilatkozat visszavonása

A Ptk. kizárja a visszavonás lehetőségét az egyoldalú jognyilatkozattal létrehozott bizalmi vagyonkezelés esetén (Ptk. 6:329. § (1) bek.).

4.11.2. A jogosult és a kötelezett személyének (részleges) egybeolvadása (confusio)

A *confusio*hoz a Ptk. 6:3. § b) pontja által kapcsolt megszűnés a bizalmi vagyonkezelés esetén nem következik be a Ptk. kifejezett eltérő rendelkezése alapján (6:326. § (4) bek.), amely kimondja, hogy a bizalmi vagyonkezelés nem szűnik meg azzal, hogy a vagyonrendelő a vagyonkezelő jogutódjává válik, illetve megengedi az egyoldalú jognyilatkozattal való bizalmi vagyonkezelés létesítést (Ptk. 6:329. § (1) bek.).

Felvethető, hogy bár egyébként maga a Ptk. általában lát arra lehetőséget, hogy ugyanaz legyen a jogosult és a kötelezett egy kötelemben, és az ne szűnjön meg (pl. zálogjog körében), a bizalmi vagyonkezelés esetén, azonban – mivel a vagyonkezelő nem lehet kizárólagos kedvezményezett (6:311. § (4) bek.) – a vagyonrendelő és a

vagyonkezelő személyének egyezése esetén is kell, hogy legyen legalább egy kedvezményezett, aki utóbbtól eltérő személy. Mindazonáltal pl. elképzelhetőnek tűnik, hogy a kedvezményezett a jogviszony fennállása alatt őt illető, kezelt vagyon kiadási jogáról lemond, amely így visszaháramlik a vagyonrendelőre, akit így anélkül illetnének az egyedüli kedvezményezett jogai, hogy magát annak nevezte volna. E körben a jogszabályba ütköző, vagy annak megkerülésére irányuló szerződésre vonatkozó rendelkezések alkalmazása merülhet fel.

Itt jegyzendő meg, hogy ha a jogviszony összes szereplőjének a személye az ügyletkötéskor megegyezik (*teljes confusio*), úgy az ügylet jogszabályba ütközés miatt semmis lesz, ha pedig utóbb alakul ki e jogszabályba ütköző helyzet, az vélhetően jogi lehetetlenülés miatt szűnik meg. Ezzel párhuzamosan szól a DCFR (X. – 9:109. cikk, 537.) is a jogok és kötelezettségek egyesüléséről, mint *trust* szüntető tényről.

4.11.3. A jogviszony főszemélyeinek halála, vagy megszűnése

Az 5. pontban említettek szerint, a bizalmi vagyonkezelés tehát főszemélyektől részlegesen függetlenedő sajátosságára tekintettel nem szűnik meg a vagyonrendelő, a vagyonkezelő vagy a kedvezményezett halálával vagy megszűnésével.

5. Összegzés

A tanulmány célja egyrészt annak bemutatása volt, hogy a magyar szabályok alapján (is) a bizalmi vagyonkezelési jogviszony részlegesen függetlenedik a bizalmi vagyonkezelési jogviszonyhoz kapcsolódó jogállásokat hordozó jogviszonyoktól, és ez tükröződik a kétféle jogviszony eltérő megszűnési okaiban is. Másrészt a tanulmány válaszokat próbált adni a megszűnési okok közül különösen a felmondási jog értelmezési kérdéseire.